

Bouwstenen voor de Basisvoorziening

Trends en ontwikkelingen en de consequenties voor
cultuurparticipatie en -educatie in Zuid Holland

Yan Crabbendam en Rachel Meijers

Contactgegevens

April, 2025

Yan Crabbendam

ycrabbendam@dsp-groep.nl

Rachel Meijers

rmeijers@dsp-groep.nl

Met medewerking van: Mensje van Puffelen en Jurjen Weemstra

Inhoud

1	Aanleiding	4
2	Schets van de provincie en relevante afspraken en kaders	6
2.1	Relevante (provinciale) beleidskaders	6
2.2	De Basisvoorziening	7
2.3	Cultuurconvenant Zuid-Holland 2025-2028	8
2.4	Bestuurlijke afspraken cultuurbeoefening	8
3	Ontwikkelingen	9
3.1	Actuele ontwikkelingen en de situatie in Zuid-Holland	9
3.2	Actuele ontwikkelingen in de cultuursector	11
3.3	Maatschappelijke ontwikkelingen en de invloed op het culturele veld	12
4	Consequenties voor provinciale visie op cultuurparticipatie en -educatie	15
4.1	Aandachtspunten binnen de belangrijkste ontwikkelingen	15
4.2	Rol provincie	17
5	Behoeftte onder afnemers	19
6	Consequenties voor Basisvoorziening	23
	Bijlage 1 - Onderzoeksaanpak	27

1 Aanleiding

De provincie Zuid-Holland stimuleert cultuurparticipatie en -educatie door middel van tweedelijns ondersteuning die gericht is op het verbeteren van de kwaliteit, het waarborgen van regionale spreiding en het vergroten van de toegankelijkheid tot cultuur. Dit beleid wordt uitgevoerd via de provinciale Basisvoorziening cultuurparticipatie Zuid-Holland, bestaande uit Kunstgebouw, Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland, Popunie en de Stichting Educatieve Orkest Projecten (SEOP). Deze instellingen ontvangen jaarlijks een boekjaarsubsidie van de provincie Zuid-Holland.

Er zijn afspraken gemaakt over de samenwerking tussen de provincie en de Basisvoorziening, alsook tussen de instellingen binnen de Basisvoorziening zelf, vastgelegd in het Meerjarig Afsprakenkader (2020). Daarnaast is in samenwerking met de Basisvoorziening cultuurparticipatie en de gemeenten in Zuid-Holland de Samenwerkingsagenda Cultuur Zuid-Holland opgesteld (2021).

Het cultuurbeleid van de provincie Zuid-Holland, evenals de structuur en activiteiten van de Basisvoorziening cultuurparticipatie, dienen afgestemd te worden op toekomstige uitdagingen en ontwikkelingen. Hierop voortbouwend zal de provincie komend jaar een nieuwe beleidsvisie voor cultuur en erfgoed ontwikkelen, gericht op de middellange termijn (2030).

Doel en vragen

Doel van het onderzoek

In kaart brengen welke ontwikkelingen op de Basisvoorziening Cultuurparticipatie afkomen en formuleren wat de consequenties zijn voor provinciaal beleid en voor de activiteiten van de Basisvoorziening.

Hoofdvraag

Hoe zorgen we dat de provinciale Basisvoorziening cultuurparticipatie toekomstbestendig is?

Om de hoofdvraag te beantwoorden, formuleren wij, op basis van de offerteaanvraag, de volgende deelvragen:

- 🕒 Welke maatschappelijke en culturele ontwikkelingen zijn de komende jaren actueel in Zuid-Holland (met raakvlakken op het terrein van cultuurparticipatie en -educatie)?
- 🕒 Welke ontwikkelingen zijn de komende jaren actueel in de cultuursector en in het bijzonder in de cultuurparticipatie en -educatie?
- 🕒 Aan welke vormen van ondersteuning hebben afnemers (o.a. gemeenten, onderwijs, culturele instellingen) de komende jaren behoefte?
- 🕒 Wat betekent dit voor de visie, het beleid en de rol van de provincie Zuid-Holland ten aanzien van cultuurparticipatie en -educatie?

- Welke Basisvoorziening is nodig gezien de bovenstaande ontwikkelingen en (de bouwstenen voor) de visie, het beleid en de rol van de provincie ten aanzien van cultuurparticipatie en - educatie?
- Is de huidige Basisvoorziening daarop toegerust? Wat zijn kansen en risico's?

Leeswijzer

We beginnen in hoofdstuk 2 met de relevante beleidskaders en afspraken voor de provincie Zuid Holland uiteen. In hoofdstuk 3 gaan we in op de belangrijke culturele ontwikkelingen en in hoofdstuk 4 doen we dat voor de maatschappelijke ontwikkelingen. Hoofdstuk 5 is een weergave van de enquêteresultaten onder de afnemers en samenwerkingspartners van de Basisvoorziening. In hoofdstuk 6 beschrijven we tot slot de gevolgen voor de Basisvoorziening in relatie tot de opbrengsten. Onze onderzoeksanpak is te lezen in bijlage 1.

2 Schets van de provincie

De provincie Zuid-Holland omvat zowel grote steden en stedelijke omgevingen als kleine gemeenten en plattelandsgebieden. Deze veelzijdigheid betekent een brede variatie aan eigenschappen, kenmerken en uitdagingen (Kunstgebouw, 2024). Zuid-Holland kent dan ook een rijk cultureel veld en biedt onderdak aan het grootste aantal culturele instellingen in Nederland. In de volgende hoofdstukken schetsen we ontwikkelingen die van invloed zijn op kunst en cultuur waarmee de provincie te maken heeft en krijgt. We beginnen hieronder eerst met een verkenning van de relevante context waarbinnen die ontwikkelingen plaatsvinden, namelijk de relevante provinciale beleidskaders en het cultuurconvenant 2025-2028.

2.1 Relevante (provinciale) beleidskaders

Rolverdeling tussen de overheden

De rol van provincies in cultuurbeleid is vastgelegd in het Algemeen Kader Interbestuurlijk e Verhoudingen Cultuur (2012). De drie overheidslagen (Rijk, provincies, gemeenten) voeren allen cultuurbeleid uit en stemmen dat vanuit ieders verantwoordelijkheid op elkaar af.

Het Rijk zorgt voor de subsidiëring van BIS-instellingen en musea met rijkscollecties, voor de landelijke cultuurfondsen en de programma's die daar zijn ondergebracht (zoals Cultuurparticipatie en Cultuureducatie met Kwaliteit), voor de landelijke ondersteuning op innovatie, kennis en netwerken en voor wet- en regelgeving.

Provincies zijn verantwoordelijk voor bovengemeentelijke coördinatie op regionaal niveau. Ze zetten zich in voor de diversiteit en spreiding van culturele voorzieningen in de regio en voor het behoud en de ontwikkeling van het erfgoed. Zij verbinden erfgoedbeleid met het ruimtelijke beleid. Provincies zijn daarnaast actief in een interprovinciaal netwerk en in overleg en afstemming met de rijksoverheid. Gemeenten dragen zorg voor de kennismaking met cultuur en erfgoed via (subsidies voor) cultuureducatie en cultuurparticipatie.

Gemeenten voeren wettelijke taken uit op het gebied van erfgoed en bibliotheken. Zij zorgen voor een lokale culturele infrastructuur, waaronder accommodaties, het maken van en deelnemen aan cultuur en erfgoed en de amateurkunst. Voor de grootste steden komt er nog een dimensie bij: de productie van kunst en cultuur en de (inter)nationale topinstellingen. Gemeenten zijn actief in koepelverband en de grote gemeenten zijn ook actief in overleg en afstemming met het Rijk.

Invulling door de provincie Zuid-Holland

Provincie Zuid-Holland richt zich in haar beleid op "a) waarborging van de Basisvoorziening cultuurparticipatie en b) ondersteuning van de openbare bibliotheken in Zuid-Holland" (Zuid-Holland, 2024). Hiertoe verstrekt de provincie, ten eerste, boekjaarsubsidies aan enkele ondersteuningsinstellingen. Ten tweede: cultuurparticipatie is primair de verantwoordelijkheid van gemeenten, maar de provincie ondersteunt cultuurparticipatie wel door middel van het subsidiëren van de Basisvoorziening cultuurparticipatie, het faciliteren van de samenwerking met gemeenten rondom cultuurparticipatie, en de lobby voor kleine en middelgrote gemeenten (van Bijnen, 2024).

2.2 De Basisvoorziening

De Basisvoorziening biedt gemeenten, instellingen en makers tweedelijnsondersteuning bij de uitvoering van hun taken op het gebied van cultuurparticipatie. De Basisvoorziening wordt ingevuld door vier ondersteuningsinstellingen (Kunstgebouw, Jeugdtheaterhuis, Popunie en Stichting Educatieve Orkestprojecten). Deze ondersteuningsinstellingen werken vaak samen met onderwijsinstellingen om meer kinderen en jongeren in aanraking te laten komen met cultuur (Provincie Zuid-Holland, 2024). Kunstgebouw is penvoerder voor de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit 2025-2028 voor 32 gemeenten, verdeeld over 21 regio's, in de provincie Zuid-Holland. De penvoerderskosten worden gedragen door de provincie. De uitvoering ligt bij de projectleiders van elk van de 21 regio's, onder begeleiding van Kunstgebouw. Daarnaast blijven de provincie en gemeenten inhoudelijk betrokken bij de voortgang van deze uitvoering (LKCA, 2023). Tot slot heeft de provincie, in samenwerking met het Cultuurfonds Zuid-Holland en Kunstgebouw, in 2023, 2024 en 2025 een Themafonds Cultuurparticipatie opgezet. Het fonds geeft subsidie aan (bovenlokale) projecten van samenwerkende culturele instellingen die gericht zijn op publieksbereik en participatie.

Instelling ¹	Invulling rol Basisvoorziening
Jeugdtheaterhuis	Jeugdtheaterhuis ondersteund een sterk en dynamisch netwerk waarin kennis, expertise en talentontwikkeling samenkomen. Het is expert in hoogwaardige, artistieke theater -educatie en -participatie gericht op de jeugd van 2 t/m 21 jaar en zet dit in voor: • Kennisdeling en netwerkfunctie binnen de theatersector, onderwijs, sociaal domein en andere (jeugd)theaterscholen om de meerwaarde van de inzet van theater te benadrukken. • Ondersteuning en deskundigheidsbevordering van professionals door ze de ruimte en scholing te bieden om te ontwikkelen en specialiseren in het vak. • Innovatie, kwaliteitsborging, monitoren en signaleren van trends en ontwikkelingen in het vak en dit door vertalen naar programma's en expertise die we delen en verspreiden in de regio's waar we actief zijn. Jeugdtheaterhuis is actief in de middelgrote gemeenten van de provincie Zuid - Holland vanuit 6 locaties verspreid over de hele provincie. Hiermee draagt het bij aan een brede spreiding van het cultuuraanbod voor de jeugd in de provincie en draagt het zorg voor toegankelijkheid en bereikbaarheid.
Kunstgebouw	Kunstgebouw heeft als missie het toegankelijk maken van cultuur voor iedereen in Zuid-Holland, met de nadruk op Cultuureducatie en Cultuurparticipatie. Om die missie te vervullen beschikt het over een breed scala aan instrumenten: • Het benutten van het landelijke netwerk om actuele en relevante kennis en informatie te delen met gemeenten en instellingen in de provincie Zuid-Holland. • Bevorderen van lokale netwerken door mensen en organisaties met elkaar te verbinden door kennis en onderzoek. • Genereren van middelen uit landelijke subsidieregelingen voor lokale activiteiten. • Bevorderen van deskundigheid van professionals binnen de cultuursector, het onderwijs en het maatschappelijk domein. • Organiseren van politieke betrokkenheid om cultuur, de ambities van de sector en het rendement dat cultuur oplevert, optimaal te laten aansluiten bij de ambities van rijk, provincie en gemeenten.

¹ Gegevens uit juni 2022.

Popunie	De Popunie is de ondersteuningsinstelling voor popmuziek in Zuid-Holland. Samen met de provincie, gemeenten en lokale instellingen zorgt Popunie ervoor dat jong en oud gebruik kunnen maken van de infrastructuur, voorzieningen, expertise en talentontwikkeling in de provincie. De Popunie biedt op vraaggerichte wijze organisatorische, programmatische, financiële en promotionele ondersteuning aan het middenkader binnen de popmuzieksector in Zuid-Holland. Hiermee draagt Popunie bij aan de ontwikkeling van deskundigheid van professionals en vrijwilligers en verbetert tegelijkertijd het optreedklimaat in de provincie. Bovendien stimuleert, ontwikkelt en promoot Popunie de beoefening van popmuziek in Zuid-Holland. Tot slot wordt (pop)talent ontdekt, begeleid en gefaciliteerd.
SEOP	De SEOP richt zich op muzikeducatie en talentontwikkeling in samenwerking met (muziek)scholen met als uitgangspunt het symfonieorkest. Daarnaast richt SEOP zich op cultuurparticipatie van 21+ in Zuid-Holland met speciale aandacht voor koren. Dit gebeurt door middel van professionele ondersteuning in de vorm van expertise, ervaring, innovatie, organisatie, netwerk, fondsenwerving en praktische middelen. Daarmee draagt SEOP bij aan behoud van immaterieel erfgoed (symfonische muziek en koren) in de kleinere en middelgrote gemeenten.

2.3 Cultuurconvenant Zuid-Holland 2025-2028

Provincie Zuid-Holland heeft begin 2025 voor het eerst afspraken gemaakt met het Rijk en de vier stedelijke cultuurregio's in Zuid-Hollandse over samenwerking op belangrijke thema's in het Zuid-Hollandse cultuur- en erfgoedbeleid. Deze afspraken zijn opgenomen in het cultuurconvenant Zuid-Holland voor de periode 2025-2028. Het convenant heeft als doel een "kwalitatieve, toegankelijke, diverse en toekomstbestendige culturele infrastructuur" in de provincie te waarborgen. Rijk, provincies en gemeenten nemen hierin een gezamenlijke verantwoordelijkheid door samen te werken op het gebied van cultuurbeleid, talentontwikkeling en diversiteit.

Het convenant zet o.a. in op brede welvaart, immaterieel erfgoed, de bijdrage van cultuur en erfgoed aan maatschappelijke en economische opgaven en op verduurzaming en digitalisering binnen de culturele sector. Instellingen worden geholpen bij verduurzamingsopgaven, en kennisdeling over monitoring wordt aangemoedigd. Tegelijkertijd wordt digitale technologie ingezet om het culturele bereik te vergroten en erfgoed toegankelijker te maken. Jaarlijks overleg tussen de betrokken partijen moet de voortgang en eventuele bijstellingen van de afspraken waarborgen. Dit alles onderstreept de waarde van cultuur als sociaal en economisch bindmiddel, met een inclusieve en toekomstgerichte aanpak.

2.4 Bestuurlijke afspraken cultuurbeoefening

Verder heeft de provincie Zuid-Holland in IPO-verband met het Rijk en de VNG bestuurlijke afspraken gemaakt over cultuurbeoefening. De bestuurlijke afspraken zijn een eerste stap in het ontwikkelen van een duurzame, samenhangende aanpak waarmee de drie overheden:

- 🕒 beleid eenduidiger maken voor uitvoerders en ondersteuners;
- 🕒 cultuurbeoefening vanuit eigen verantwoordelijkheid beter toegankelijk maken voor alle regio's;
- 🕒 bestaande bestuurlijke afspraken en kaders actualiseren voor provincies uitgaand van staand beleid.

Advies herpositionering rol provincies

Tot slot heeft Berenschot in opdracht van het IPO geadviseerd over de rol van provincies in het (nieuwe) culturele bestel, in het bijzonder voor cultuur (Berenschot, 2022). Tijdens de coronacrisis hebben provincies, samen met Rijk en gemeenten, verantwoordelijkheid genomen voor het in stand houden van de culturele infrastructuur in brede zin. In het Position Paper IPO Cultuur (2021) is daarbij geconstateerd dat het culturele bestel als geheel beter functioneert als de provincies een proactieve(re) rol vervullen. Dit wordt ook bevestigd in onderzoek naar het functioneren van de stedelijke cultuurregio's (DSP-groep, 2022). Berenschot adviseert de provincies onderling af te spreken om ieder tenminste een vorm van provinciale basisinfrastructuur in stand te houden en op te treden als aanjager van innovatie en talentontwikkeling. Het vervullen van deze rollen is niet alleen goed voor het culturele bestel, het betekent ook dat er door de provincies meer kan worden verlangd van de andere overheden, aldus Berenschot. Daarnaast adviseert Berenschot om het Algemeen kader interbestuurlijke verhoudingen cultuur OCW, IPO en VNG uit 2012 te actualiseren.

3 Ontwikkelingen

In dit hoofdstuk geven we allereerst een overzicht van (culturele) ontwikkelingen die de komende jaren actueel zullen zijn in Zuid-Holland. We bespreken vervolgens hoe deze ontwikkelingen de Basisvoorziening beïnvloeden. Zo komen we uiteindelijk tot een voorlopig antwoord op de onderzoeksvraag *Welke maatschappelijke en culturele ontwikkelingen zijn de komende jaren actueel in Zuid-Holland (met raakvlakken op het terrein van cultuurparticipatie en -educatie)?*

3.1 Actuele ontwikkelingen en de situatie in Zuid-Holland

Demografische ontwikkelingen Zuid-Holland

Onderzoek toont aan dat participatie in cultuur afhankelijk is van persoonskenmerken als leeftijd, gender, opleidingsniveau, migratieachtergrond, gezinssamenstelling en financiële situatie (Boekmanstichting, 2024). Hoe cultuurparticipatie er uit ziet, is dus ook afhankelijk van hoe de demografie van de provincie eruit ziet. Naar verwachting zal het inwoneraantal van Zuid-Holland de komende jaren verder toenemen. Deze groei wordt voornamelijk gedreven door migratie en een toename in de levensverwachting. Zuid-Holland is al een van de meest diverse provincies van Nederland (zie bijlage 5.3) en deze trend zet zich door.

In 2024 is al bijna één op de vijf inwoners 66 jaar of ouder, en dit aandeel zal de komende decennia verder toenemen. Dit leidt ertoe dat organisaties moeilijkheden ondervinden, zoals het vinden van nieuwe leden, het vinden van bestuursleden en een geschikt artistiek kader.

Zuid-Holland, de dichtstbevolkte provincie van Nederland, telt in 2024 ruim 3,8 miljoen inwoners. De provincie wordt gekenmerkt door een sterke stedelijke dynamiek, met grote steden zoals Rotterdam, Den Haag en Leiden, maar ook diverse kleinere steden en dorpen. Vooral in de stedelijke gebieden zijn er zorgen over de brede welvaart. De regio kampt met achterblijvende economische prestaties en hoge werkloosheid die zonder ingrijpen flink toe zal nemen (Provincie Zuid-Holland, 2021). Ook zijn er zorgen

over de onderwijsachterstanden. De provincie Zuid-Holland kent het grootste percentage kinderen met een onderwijsachterstand, 18,5%, van Nederland.²

Groei en verstedelijking

De provincie Zuid-Holland zal de komende jaren dus groeien, het woonaanbod groeit zo goed mogelijk mee (naar verwachting zijn er 100.000 nieuwe woningen nodig) en de verstedelijking zal toenemen (zie bijlage 5.3). Uitdagingen op het gebied van ruimtelijke ordening, sociale cohesie en beschikbare huisvesting zijn gevolg van deze bevolkingsgroei. Het betekent bijvoorbeeld meer druk op de voorzieningen. Ook moeten er zoals gezegd meer dan 100.000 extra woningen worden gebouwd in Zuid-Holland, wat weer nieuwe uitdagingen meebrengt voor het klimaat, voor de natuur en voor de culturele omgeving. Nieuwe wijken of groeiende wijken vragen immers om een passend (cultureel) voorzieningenniveau.

Cultuurregio's

In Zuid-Holland zijn er inmiddels vier cultuurregio's: rond Rotterdam, Den Haag, Leiden en Midden-Holland. Kunstgebouw constateert dat desondanks ongeveer de helft van de Zuid-Hollandse gemeenten geen deel uitmaakt van een cultuurregio. Deze ondervinden dus geen voordelen van de gevormde regio's (Kunstgebouw, 2024). De provincie heeft dan ook nadrukkelijk gesteld in haar evaluatie dat het de belangen behartigt op het terrein van Cultuur en Erfgoed van gemeenten in Zuid-Holland die niet zijn aangesloten bij één van de vier stedelijke cultuurregio's. Naast grote steden met (door het Rijk bekostigde) culturele instellingen van nationaal en internationaal belang, heeft de provincie Zuid-Holland ook regio's waar de toegang tot cultuur niet vanzelfsprekend is. Op deze plekken landen middelen van het Rijk minder vaak of helemaal niet (Beleidsvaluatie ambitie 4.3, 2024).

Fusiegemeenten en het creëren van een gezamenlijke identiteit

Kunstgebouw beschrijft de consequentie van de fusie van verschillende gemeenten in Zuid-Holland als een uitdaging om een "gezamenlijk ervaren, nieuwe cultuur of identiteit te ontwikkelen" (Kunstgebouw, 2024). Respondenten stelden in de interviews dat dit proces gepaard kan gaan met spanningen tussen oude en nieuwe gemeenschappen. Cultuur kan hier een verbindende rol spelen door het creëren van gezamenlijke projecten en evenementen.

Kleinere gemeenten met grootstedelijke problematiek

Er zijn een aantal gemeenten van relatief bescheiden omvang die te maken krijgen met grootstedelijke problematiek, maar die in veel mindere mate over de voordelen van de grote steden beschikken, waaronder een rijke culturele infrastructuur. Dit werpt vragen op bij gemeentebestuurders: hoe zorgen zij ervoor dat jongeren en jong volwassenen zich thuis voelen en hoe stimuleren ze de nieuwe generaties om een positieve bijdrage te leveren aan hun buurt of wijk (Kunstgebouw, 2024). In de interviews werd besproken dat gerichte programma's voor jongeren en jongvolwassenen deze doelgroepen actief betrekken bij lokale gemeenschappen, vooral in aandachtswijken.

² <https://zuid-hollandinzicht.nl/zuid-holland/onderwijs-totaal>

3.2 Actuele ontwikkelingen in de cultuursector

Cultuur als verbindende factor

Cultuurparticipatie wordt steeds meer gewaardeerd door andere beleidsdomeinen en organisaties vanwege de positieve bijdrage ervan aan menselijke gezondheid, sociale cohesie, welzijn en het vestigingsklimaat. Een bredere maatschappelijke en politieke erkenning van cultuur als verbindende kracht en als bijdrage aan brede welvaart creëert kansen. Daarnaast kunnen samenwerkingen met zorg- en welzijnsinstellingen de maatschappelijke impact van cultuur verder versterken. Dit is een ontwikkeling die ook wordt benoemd in het cultuurconvenant Zuid-Holland en de Bestuurlijke Afspraken Cultuurbeoefening 2025-2028. Een kanttekening die daarbij in verschillende interviews met de basisinstellingen wordt gemaakt, is dat cultuur niet alleen een middel moet worden, het moet ook iets waardevols op zich blijven: een ontwikkeling van de creatieve geest.

Cultuurparticipatie; een veld in beweging

Verenigingen zoals die voor amateurkunst en zangkoren hebben te maken met diverse uitdagingen, zoals veroudering van het ledenbestaan, te weinig aanwas nieuwe leden, het vinden van voldoende en goede bestuurders, waardoor soms ook verenigingen verdwijnen. Deze ontwikkeling maakt het moeilijker om culturele tradities te behouden. Dit verlies bedreigt immaterieel erfgoed, zoals muziek- en dansverenigingen, vooral in landelijke gebieden.

Er is tegelijkertijd een opkomst van informele cultuurvormen, zoals urban arts, hiphop en online cultuurbeoefening. Er wordt in Nederland namelijk niet per se minder aan cultuurbeoefening gedaan, maar wel in andere (organisatie)vormen dan voorheen. Dit geldt zeker in de provincie Zuid-Holland, een divers verstedelijkt gebied met veel subculturen. Deze nieuwe cultuurvormen bereiken nieuwe groepen, onder meer onder jongeren, maar sluiten vaak niet aan bij bestaande beleidsstructuren.

Het is voor de Basisvoorziening een uitdaging om alle ontwikkelingen en informele en formele groepen te blijven volgen. Dat betekent dat zij actief op zoek moeten gaan en aanwezig moeten zijn in die informele sfeer. Daarnaast is de ondersteuningsbehoefte ook in de tweede lijn niet meer eenduidig. De verschillende organisatievormen, soms een ad-hocverband, kennen andere behoeften.

Toenemende ongelijkheid in toegang tot cultuur

In de interviews werd veel gesproken over de grote verschillen tussen kleine en grote gemeenten in Zuid-Holland. In stedelijke gebieden zoals Rotterdam en Den Haag is het aanbod rijk, terwijl landelijke gemeenten beperkte culturele voorzieningen hebben. Dit versterkt kansenongelijkheid, vooral voor jongeren in kleinere gemeenten. De ongelijke toegang wordt versterkt door beperkte budgetten en een gebrek aan samenwerkingsverbanden in kleinere gemeenten.

Aandacht voor inclusie

Naast de ongelijke toegang tot cultuur, toont actieve cultuurbeoefening ook een duidelijke ongelijkheid in deelname van verschillende demografische groepen. Ouderen en theoretisch opgeleiden zijn oververtegenwoordigd. In de interviews kwam aan bod dat er al langere tijd een beweging zichtbaar is richting een diverse en meer inclusieve samenleving om ook (moeilijk bereikbare) jongeren, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een praktisch opleidingsniveau te bereiken en betrekken. Daaruit volgt een groeiende behoefte aan inclusieve programma's vanuit de ambitie: 'iedereen doet mee'.

Omgang met governance-codes

De cultuursector is steeds meer bezig met de toepassing van governance-principes zoals de Fair Practice Code, de Code Diversiteit & Inclusie en de Governance Code Cultuur. Hoewel deze codes de kwaliteit en inclusiviteit van de sector versterken, vragen ze ook om extra expertise en middelen van instellingen, blijkt uit de interviews.

Focus op onderkant van cultuurparticipatie zet druk op top van talentontwikkeling

Talentontwikkeling is een essentieel onderdeel van de culturele keten. De talentontwikkelingsketen bestaat uit vijf fases die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: kennismaken, oefenen, optreden, professionaliseren en excelleren. Amateurkunst en professionele kunst kunnen niet zonder elkaar; cultuurparticipatie begint vaak met kennismaking via amateurkunst en kan leiden tot doorstroom naar professionaliteit. Het excelleren van professionele kunstenaars inspireert anderen om te beginnen met cultuurparticipatie. Tijdens de interviews werd benadrukt dat er blijvende aandacht nodig is voor de verbinding tussen amateurkunst, semiprofessionele activiteiten en professionele kunst zodat de hele keten wordt ondersteund.

Ruimtelijke problematiek

De beperkte fysieke ruimte bemoeilijkt evenementenorganisatie en toegang tot culturele voorzieningen. Tijdens de interviews kwam de ervaren noodzaak aan bod om locaties beschikbaar te maken voor culturele activiteiten.

3.3 Maatschappelijke ontwikkelingen en invloed op cultureel veld

Gemeentelijke bezuinigingen en (toenemende) druk op exploitatie

De afgelopen jaren is de druk op de exploitatie van culturele instellingen enorm toegenomen. Dit komt onder andere door de stijgende energie- en personeelskosten, inflatie en de toegenomen huisvestingskosten. Naast de toegenomen druk op de exploitatie staan instellingen voor meer economische onzekerheid door bezuinigingen. Er wordt naar verwachting fors op het gemeente- en provinciefonds gekort in 2026. Deze kortingen leiden mogelijk tot forse tekorten op de gemeentebegrotingen en daarmee op de cultuurbegrotingen (Kunstgebouw, 2024). Tegelijkertijd wordt ook op financieel vlak meer van instellingen gevraagd. Er worden investeringen verwacht op het gebied

van energietransitie en klimaatadaptaties, digitalisering en het kunnen voldoen aan de *Fair Practice Codes*.

Digitalisering

De wereld wordt alsmaar meer gedigitaliseerd. Ook in de culturele sector is het publiek en het aanbod steeds meer online. Kunstgebouw stelt in haar meerjarenplan dat het voor kleinere spelers in de cultuursector een nogal grote en kostbare stap kan zijn naar digitalisering. Kunstgebouw stelt dat, om niet achter te blijven in de ontwikkelingen rond bijvoorbeeld het gebruik van publieksdata, ondersteuning van de sector op collectief niveau nodig is (Kunstgebouw, 2024).

Digitalisering biedt nieuwe mogelijkheden voor communicatie en bereik voor cultuurparticipatie en -educatie, maar ook als activiteit in hybride vormen en het gebruik van AI in kunst. Tegelijkertijd vormen deze trends een uitdaging. Vooral kleinere organisaties hebben moeite om mee te komen met deze snelle ontwikkelingen en vinden het lastig om in een digitale wereld nieuw publiek aan te spreken.

Maatschappelijk onbehagen en mentaal welzijn

Maatschappelijk onbehagen lijkt toe te nemen: vertrouwen in de politiek is fragiel, veranderingen gaan voor sommigen te snel en wat betreft anderen juist te langzaam gezien de urgentie van de problemen. Sommige groepen burgers zijn bezorgd en hebben het gevoel geen grip op hun leven te hebben, zo blijkt onder meer uit recent onderzoek van het SCP (SCP geciteerd in Kunstgebouw, 2024). Verschillende respondenten wijzen er tijdens de interviews op dat cultuur een cruciale rol kan spelen in het herstellen van vertrouwen en sociale verbinding, vooral door initiatieven die lokale gemeenschappen actief betrekken.

Coronacrisis

De invloed van de coronacrisis, op de cultuursector in het algemeen en op participatie specifiek, wordt nog steeds gevoeld. Vooral participatie in groepsverband (zowel formeel als informeel) werd zwaar getroffen. Het gebrek aan ontmoeting en de mogelijkheden 'zich te uiten' versterkte de gevoelens van sociale isolatie, eenzaamheid of verveling. Mensen misten hun zangavond, festivals, dansles, bezoek aan musea, theater of popconcerten (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2024). Daarentegen beargumenteert BMC dat de sector ook last heeft van onderliggende problematiek. Ze stellen dat het ontbreekt aan een gestructureerde aanpak om de belangstelling voor amateurkunst te voeden, de verbinding met de professionele kunsten goed te maken en de potenties van actieve amateurkunst in het sociale domein en de zorgsector goed te benutten (BMC, 2021). Daarnaast kwam in de interviews aan bod dat nieuwe hybride vormen van cultuurparticipatie zijn ontstaan als een directe reactie op de crisis, wat een kans biedt voor innovatie en een breder publiek.

Personeelstekort

Het vinden en behouden van personeel en vrijwilligers blijft een uitdaging in de culturele sector. In de interviews kwam dit ook naar voren. Veel organisaties hebben beperkte budgetten waardoor concurrerende salarissen moeilijk te realiseren zijn. De Fair Practice Code verhoogt deze druk, vooral voor kleinere instellingen. Tegelijkertijd verlaat jong talent de sector vaak vanwege tijdelijke contracten en

beperkte carrièreperspectieven en het aantrekken van vrijwilligers wordt lastiger door vergrijzing en afnemende bereidheid tot onbetaald werk.

Duurzaamheid en klimaatverandering

Duurzaamheid en klimaatverandering zijn thema's die veel terugkomen in de literatuur over cultuurparticipatie. Bijvoorbeeld in zoverre dat klimaatverandering van invloed is op de toekomstbestendigheid van monumentaal erfgoed (van Bijnen, 2024). Nationaal en internationaal wordt veel kennis ontwikkeld en zijn er veel initiatieven om de cultuursector te helpen verduurzamen (Kunstgebouw, 2024). In de brief aan de Provinciale Staten³ wordt dan ook gepleit voor meer inzet op verduurzaming, klimaatadaptatie en bodemdaling. En eind 2018 is de routekaart voor verduurzaming monumenten ondertekend (Zuid-Holland, 2024). Uit de interviews kwam naar voren dat er behoefte is aan praktische ondersteuning bij het verduurzamen van gebouwen en activiteiten, zoals energie - efficiëntie en circulaire projecten. De provincie Zuid-Holland doet dit o.a. door het ontzorgingsprogramma verduurzaming maatschappelijke vastgoed.

³ Beleidsvaluatie Erfgoed, cultuur en toerisme met beleidsreactie, Gedupeerde Staten van Zuid-Holland.

4 Consequenties voor provinciale visie op cultuurparticipatie en -educatie

In dit hoofdstuk schetsen we de belangrijkste maatschappelijke en culturele ontwikkelingen uit hoofdstuk 2 en 3 van dit rapport. We gaan in op de vraag welke bouwstenen dit de provincie oplevert voor een nieuwe visie op cultuurparticipatie en -educatie en geven weer hoe de ontwikkelingen van invloed zijn op de activiteiten van de Basisvoorziening. Dit kunnen consequenties zijn voor de korte termijn, maar de nadruk ligt op (verwachte) gevolgen voor de lange termijn.

4.1 Aandachtspunten binnen de belangrijkste ontwikkelingen

Algemeen

Demografische trends

De provincie Zuid-Holland, als een van de meest diverse in Nederland, verwacht een groeiend inwoneraantal, voornamelijk door migratie en hogere levensverwachting. Deze demografische veranderingen stellen de culturele instellingen voor de uitdaging om relevant en toegankelijk te blijven en ook voldoende voorzieningen om de infrastructuur op peil te blijven houden, als het inwoneraantal groeit, vooral in stedelijke gebieden met economische en educatieve uitdagingen. Deze demografische verschuivingen betekenen ook dat de Basisvoorziening zich moet aanpassen aan een veranderend publiek met diverse behoeften, om hier op te kunnen adviseren. De groei van de oudere bevolking vereist bijvoorbeeld een aanbod dat aansluit bij hun interesses en fysieke mogelijkheden. Tegelijkertijd moet de Basisvoorziening kunnen inspelen op de culturele diversiteit en verschillende sociaaleconomische achtergronden van de inwoners, wat kan resulteren in een vraag naar advies voor meer inclusieve en toegankelijke culturele programma's.

Cultureel

Financiële onzekerheid

Culturele instellingen ondervinden een toenemende druk op de exploitatie. De kosten van personeel, huisvesting, energie etc. nemen rap toe. Daar komen een dreigende btw-verhoging, generieke rijkssubsidiekortingen en mogelijke bezuinigingen door gemeenten (2026 Ravijnjaar) bovenop. Dat brengt onzekerheid met zich mee en eventueel de noodzaak om andere financieringsbronnen aan te boren. Voor de Basisvoorziening is deze ontwikkeling tweeledig. Enerzijds zullen zij door de toenemende kosten zelf een druk op de exploitatie kunnen ervaren. Anderzijds kan dit tot gevolg hebben dat de Basisvoorziening vaker vragen krijgt uit het veld met betrekking tot alternatieve financieringsstromen vanuit de samenwerkingspartners en afnemers. Deze vragen komen niet per se van culturele organisaties. Ook gemeenten kunnen op de lijn komen voor advies over mogelijke bezuinigingen of juist ondersteuning van culturele organisaties met beperkte middelen.

Waardering door maatschappelijke meerwaarde

Cultuurparticipatie wordt steeds meer gewaardeerd vanwege de maatschappelijke meerwaarde, op thema's zoals mentale gezondheid en sociale cohesie. Dit biedt kansen in koppeling met het sociaal domein. Kansen waar wel de juiste expertise voor nodig is bij culturele organisaties. Hoe ondersteun je cultuurparticipatie in die koppeling? De koppeling blijkt niet altijd eenvoudig. Welzijn en culturele organisaties 'spreken een andere taal' en niet al het reguliere aanbod leent zich voor een combinatie met het welzijnswerk. Om de meerwaarde van cultuurparticipatie in het sociaal domein (nog) meer te benutten is kennisdeling vanuit de Basisvoorziening gewenst. Zij staan immers in contact met meerdere type organisaties. Zo kunnen ze vanuit hun netwerk succesfactoren delen en organisaties met elkaar in contact brengen.

Traditionele verbanden verdwijnen

Daarnaast concluderen we dat cultuurparticipatie of -educatie buitenschools zeker niet afneemt. Het veld is in verandering. Enerzijds wordt er meer waarde gezien in cultuurparticipatie in combinatie met maatschappelijke uitdagingen. Anderzijds is het veld in beweging. Traditionele verbanden verdwijnen langzaam en er is een groei van verschillende subculturen en informele verbanden. Keerzijde van deze nieuwe vrijblijvende (kortere) verbanden is dat vrijwilligers zich steeds minder vaak voor langere tijd verbinden aan een organisatie. Flexibiliteit is heel belangrijk is voor de beoefenaars. Dat gaat minder goed samen met traditionele vormen, want die hebben vaak vaste overlegmomenten, vaste repetitiedagen etc. Dat is een extra uitdaging voor de Basisvoorziening: grip krijgen op de individuele ondersteuningsbehoefte van de nieuwe collectieven, het brengt meer en nieuwe vragen met zich mee. Vragen waar de Basisvoorziening in potentie een verbindende rol kan spelen doordat zij gezamenlijk meerdere domeinen bestrijken. Waar voorheen het traditionele verenigingsleven centraal stond, ontstaan informele werkverbanden en nieuwe, interdisciplinaire initiatieven in de vorm van crossovers en in samenwerking buiten het verenigingsleven om met andere domeinen zoals zorg, welzijn, onderwijs en sport.

Druk op (binnenschoolse) cultuureducatie

Door de nadruk op basisvaardigheden waarop Nederlandse leerlingen steeds lager scoren, zoals lezen en rekenen, bestaat het risico dat cultuureducatie minder aandacht krijgt. Cultuureducatie wordt toch vaak als minder urgent of minder meetbaar gezien en komt hierdoor in de knel. Het integreren van cultuur in het curriculum vraagt om tijd en middelen die al schaars zijn. Daarnaast ervaren scholen vaak een gebrek aan specialistische kennis of ondersteuning om cultuureducatie goed in te bedden. Dit leidt ertoe dat cultuur als een 'extra' wordt gezien, terwijl het juist een waardevolle rol speelt in de ontwikkeling van creatief en kritisch denken, wat ook basisvaardigheden kan versterken. Hier ligt met name een rol voor de provincie om ook vanuit de nieuwe cultuurnota het belang van binnenschoolse cultuureducatie te onderstrepen.

Een positieve ontwikkeling is de toezegging dat de provincie de kosten van het penvoerderschap van Kunstgebouw ter hoogte van ca. € 256.000,- jaarlijks voor haar rekening neemt gedurende de periode

2025-2028. Er wordt een toenemende behoefte gevoeld voor meer coördinatie, ondersteuning in deskundigheidsbevordering binnen het cultuurveld, vooral voor pedagogische vaardigheden. Door cultuurmakers beter uit te rusten met deze vaardigheden, kunnen zij zich effectiever aanpassen aan actuele onderwijsontwikkelingen. Dit draagt bij aan een betere afstemming tussen vraag en aanbod in zowel het onderwijs als het buitenschoolse aanbod.

4.2 Rol provincie

Om de gevolgen van de ontwikkelingen te duiden, zetten we deze af tegen de (mogelijke) taken van de provincie op het gebied van cultuur. Het gaat hierbij weliswaar om provinciale rollen, maar deze zijn door te vertalen naar de activiteiten die de Basisvoorziening uitvoert. In de huidige Basisvoorziening zijn de rollen verspreid over de vier instellingen. We onderscheiden op basis van het eerder aangehaalde Berenschot-rapport negen (mogelijke) rollen voor de provincie:

1. Uitvoerder van wettelijke taken: provincies hebben geen wettelijke taken in de kunsten, maar wel in domeinen als Erfgoed, Bibliotheken en Media.
2. Beleidsontwikkelaar: ontwikkelen van beleidsvisie, bepalen van doelstellingen, en inzetten van relevante actoren en instrumenten. Ook het monitoren van trends en ontwikkelingen valt hieronder.
3. Deler van kennis: provincies informeren en adviseren gemeenten en culturele instellingen actief over nieuwe ontwikkelingen en faciliteren kennisdeling en samenwerking tussen verschillende partijen.
4. Hoeder van roerende cultuurgoederen: provincies financieren het beheer van provinciale collecties van roerend cultureel erfgoed, zoals geregeld in de Erfgoedwet. Deze rol laten we in het licht van dit onderzoek buiten beschouwing.
5. Spreider van aanbod: provincies bevorderen de diversiteit en regionale spreiding van culturele voorzieningen door coördinatie en procesbegeleiding, met als doel invloed uit te oefenen op gemeenten en de rijksoverheid.
6. Financier van tweedelijns ondersteunende voorzieningen: financiering van ondersteuningsinstellingen die culturele organisaties en gemeenten helpen maar zelf geen cultuuruitingen produceren.
7. Aanjager van innovatie (en talentontwikkeling): subsidie van innovatieve projecten en talentontwikkeling, vaak in de vorm van incidentele subsidies of impuls gelden.
8. (Co)financier van eerstelijns aanbod (kunstinstellingen): structurele of meerjarige financiering van kunstproducerende instellingen en musea, soms in samenwerking met grote gemeenten.
9. Investeerder in nieuwe kunst-initiatieven: fungeren als durfinvesteerder in nieuwe kunstinstellingen en grootschalige kunstinitiatieven, zoals culturele hoofdsteden en speciale kunstprojecten.

Hieronder volgt een korte toelichting op de uitvoering van de rollen waar de Basisvoorziening bij betrokken is.

(3) Deler van kennis en (5) spreider van aanbod

Het delen van kennis is belegd bij de instellingen in de Basisvoorziening. Het Kunstgebouw informeert kleine gemeenten over rijksbeleid en de mogelijkheden daarvan. Zo deelt het niet alleen kennis, maar

zorgt het voor een betere lokale culturele infrastructuur. Met Music Support Zuid-Holland draagt Popunie bij aan talentontwikkeling en een levendig muziekcircuit in de provincie. Het programma ondersteunt ondernemers, podia en festivals met programmeeradvies, organisatorische expertise en promotie om livemuziek toegankelijker te maken. Jeugdtheaterhuis biedt kennisdeling, innovatie en professionalisering voor makers en vakkrachten en biedt expertise en maatwerk op vragen van culturele partners, onderwijsinstellingen en gemeenten vanuit de 6 afdelingen verspreid over de provincie Zuid-Holland. SEOP is een verbinder tussen culturele organisaties en scholen voor cultuureducatie op school en biedt ondersteuning en advies aan amateurverenigingen in de koorsector.

In de enquête is gevraagd van welke vormen van ondersteuning van de Basisvoorziening zij gebruik maken. In de resultaten van de enquête zien we dat deze vormen van ondersteuning, 'netwerkvorming en kennisdeling' en 'hulp bij ontwikkeling van aanbod en activiteiten', op respectievelijk één en twee staan en het vaakst worden genoemd door de respondenten.

(6) Financier van tweedelijns ondersteunde instellingen

Dit doet de provincie middels de boekjaarsubsidie aan het Kunstgebouw, Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland, Popunie en Stichting Educatieve Orkestprojecten. Samen vormen zij de Basisvoorziening cultuurparticipatie Zuid-Holland.

(7) Aanjager van innovatie en talentontwikkeling

Deze rol wordt vormgegeven door de provincie met de pilot Themafonds Cultuurparticipatie in samenwerking met het Cultuurfonds en het Kunstgebouw. Subsidie voor het werven van nieuw of ander publiek en professionalisering. Ook speelt Music Support Zuid Holland een belangrijke rol. Met Music Support Zuid-Holland worden jaarlijks een zestigtal projecten verspreid over de provincie ondersteund waarop ruim 600 Zuid-Hollandse popacts optreden. Jeugdtheaterhuis speelt een belangrijke rol in de keten van talentontwikkeling in de podiumkunsten in de provincie zuid Holland. Het biedt kwalitatieve en toegankelijke (ondersteuning voor) binnen- en buitenschoolse cultuureducatie voor kinderen en jongeren. Het begeleid talentvolle jonge cultuurmakers bij hun ontwikkeling tot zo groot mogelijke hoogten.

Uit de verkenning van het LKCA van de provinciale cultuurnota's 2025 -2028 blijkt dat de meeste provinciale steunfunctie-instellingen een steeds belangrijkere rol spelen binnen de eigen provincies. Ze worden steevast als belangrijke partners genoemd en zijn voor veel provincies dé schakel tussen beleid en uitvoering.⁴ Waar het veld momenteel tevreden is maken wij uit de gesprekken met de Basisvoorziening en landelijke organisaties op dat bepaalde vormen van ondersteuning zullen toenemen. Instellingen zullen, gezien de ontwikkelingen, vaker advies vragen over financiering, didactische ondersteuning voor cultuurmakers, hulp bij het bereiken van nieuwe doelgroepen en strategisch advies (rol drie). Dit sluit ook aan bij de resultaten uit de enquête, waarbij is gevraagd naar de onderwerpen voor toekomstige ondersteuningsbehoefte (zie hoofdstuk 6).

⁴ Provinciale cultuurnota's: trends en aandachtspunten in cultuurbeoefening. (2025). LKCA

Als we deze rollen naast de opgehaalde ontwikkelingen leggen zien we dat er taakverzwaring te verwachten valt bij 'Deler van kennis' en 'Aanjager van innovatie en talentontwikkeling'.

Voor de provincie zien we primair twee grote aandachtspunten voor de komende jaren, wat uiteraard (voor een deel) kan worden belegd bij de Basisvoorziening:

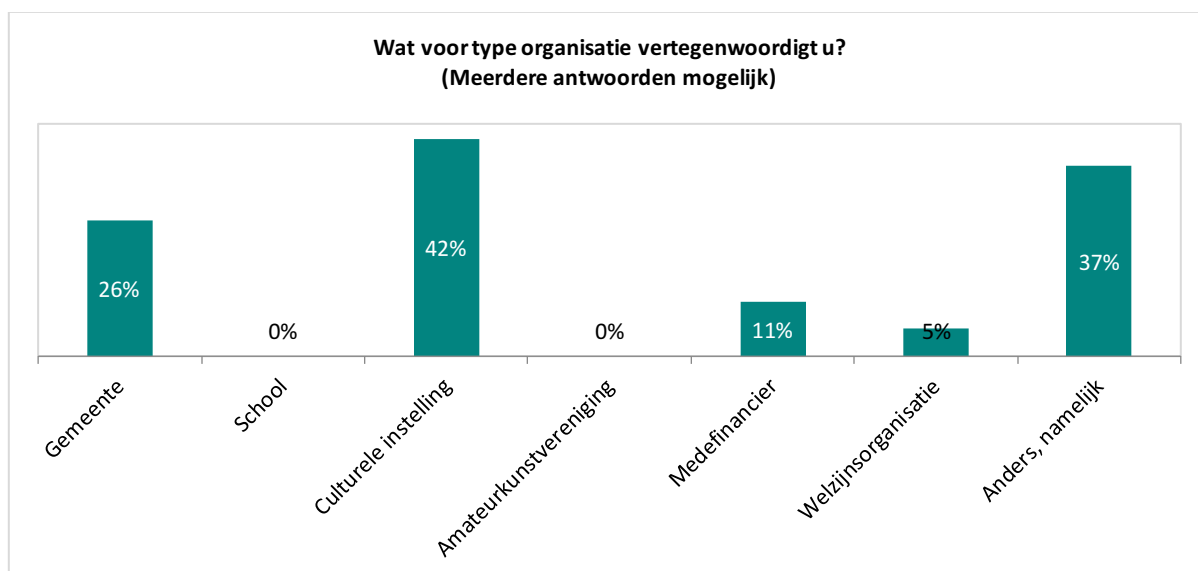
- ➊ Meer focus op kennisdeling, strategisch advies en netwerkvorming. Met name op maatschappelijke thema's, zoals mentale gezondheid en digitalisering. En (nieuwe) financieringsstromen voor culturele organisaties.
- ➋ Blijvende aandacht voor de aanjagende rol voor innovatie en talentontwikkeling.

5 Behoefte onder afnemers

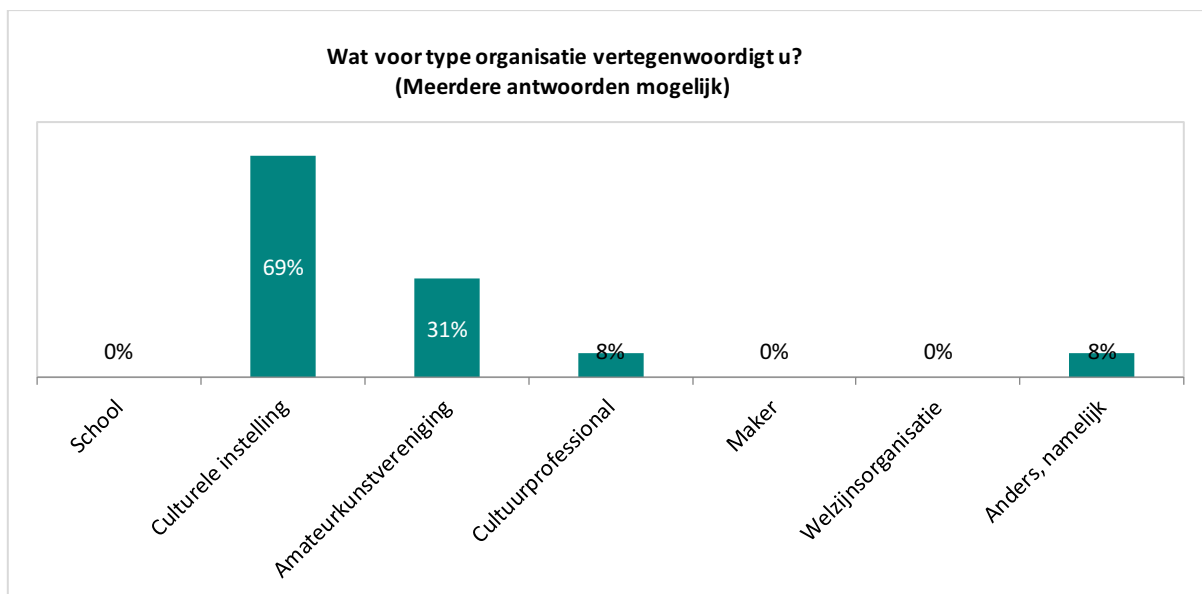
De beschreven ontwikkelingen in hoofdstuk 3 en 4 hebben we getoetst via een anonieme online enquête onder afnemers en samenwerkingspartners van de Basisvoorziening. Daarnaast hebben we de respondenten gevraagd wat zij de belangrijkste ontwikkelingen vinden, wat dat betekent voor hun ondersteuningsbehoefte en of de Basisvoorziening daar nu in voorziet. In dit hoofdstuk beschrijven we de uitkomsten van de enquête.

Wie hebben de enquête ingevuld?

De enquête is ingevuld door 46 respondenten, waarvan **31 samenwerkingspartners**. Niet alle instellingen in de Basisvoorziening hebben de enquête doorgestuurd aan onderwijsinstellingen. Deze categorie ontbreekt daarom in het onderzoek.

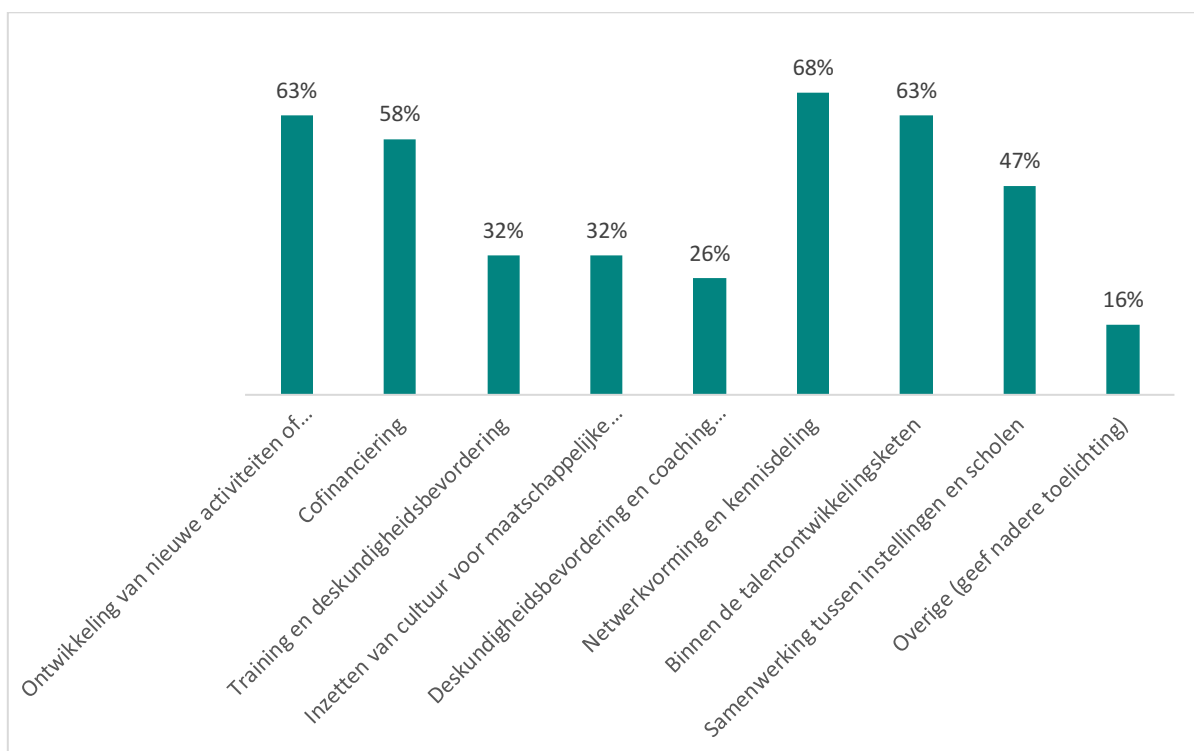

De enquête is ingevuld door 46 respondenten, waarvan **15 afnemers**. Onder de afnemers zijn relatief veel afnemers van SEOP. Dit is gezien de type activiteiten van SEOP ook niet opvallend.

Op welke manier heeft u of uw organisatie samengewerkt met één van de instellingen?

Bijna 70% van de respondenten heeft samengewerkt op het gebied van netwerkvorming en kennisdeling. 63% werkt op het gebied van de talentontwikkelingsketen en ontwikkeling van nieuwe activiteiten of programma's. Bijna een even groot deel werkt samen op het gebied van cofinanciering (58%). De kleinste groep respondenten werkt samen op het gebied van deskundigheidsbevordering en coaching voor makers en instellingen (26%) en onderzoek (onder 'Overige') (16%).

Welke ontwikkeling is van invloed?

De respondenten (afnemers en samenwerkingspartners) hebben aangegeven in hoeverre bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen invloed hebben op hunzelf of hun organisatie. Gemiddeld geven de

respondenten aan dat de meeste invloed komt vanuit 'Gemeentelijke bezuinigingen en financiële onzekerheden' (4,7 op een schaal van 5), gevolgd door 'Personeel en vrijwilligers: Tekorten en stijgende loonkosten' (4,4) en 'De opkomst van social media' (4,4). Gemiddeld heeft de ontwikkeling 'Fusiegemeenten; het creëren van een gezamenlijke identiteit' de minste invloed (2,94).

Ook vroegen we de respondenten in hoeverre bepaalde ontwikkelingen op het gebied van cultuurparticipatie en -educatie invloed hebben op henzelf of hun organisatie. Gemiddeld geven de respondenten aan dat de meeste invloed komt vanuit 'Aandacht voor talentontwikkeling binnen de keten' en de 'Maatschappelijke waarde van cultuur' (beiden een 4,6 op een schaal van 5), gevolgd door 'Behoefte aan maatwerk' en 'Druk op cultuureducatie' (beiden een 4,4) en 'Toenemende ongelijkheid in toegang tot cultuur' (4,3).

Hoe verloopt de huidige samenwerking met de Basisvoorziening?

Bijna 70% van de respondenten heeft samengewerkt op het gebied van netwerkvorming en kennisdeling. 63% werkt op het gebied van de talentontwikkelingsketen en ontwikkeling van nieuwe activiteiten of programma's. Bijna een even groot deel werkt samen op het gebied van cofinanciering (58%). De kleinste groep respondenten werkt samen op het gebied van deskundigheidsbevordering en coaching voor makers en instellingen (26%) en onderzoek (onder 'Overige') (16%).

Het merendeel van de respondenten ervaart de kwaliteit van de dienstverlening/samenwerking als heel goed (53%). 37% van de samenwerkingspartners ervaart het als goed, en geen van de respondenten ervaart het als slecht of heel slecht.

Respondenten geven aan dat de dienstverlening van (één van) de instellingen in de Basisvoorziening zeer goed aansluit op de toekomstige behoeften van hunzelf of hun organisatie. Samenwerkingspartners scoren de aansluiting op de toekomstige behoefte met een 8,4 en afnemers met een 7,9 op een schaal van 10.

Waar ligt de toekomstige behoefte?

In de enquête hebben we gevraagd of de respondenten konden aangeven waar de toekomstige ondersteuningsbehoefte ligt. We geven hieronder de top 4 weer uit de enquête:

1. Cofinanciering: bijvoorbeeld het meefinancieren van zaken die lokale verantwoordelijkheid overstijgen.
2. Samenwerking: sterke behoefte aan structurele partners en netwerkvorming.
3. Talentontwikkeling en talentondersteuning.
4. Strategisch advies & subsidiebegeleiding: belangrijk voor beleidsontwikkeling en financiële stabiliteit.

6 Consequenties voor Basisvoorziening

In dit hoofdstuk beschrijven we welke Basisvoorziening in de toekomst nodig is gezien de genoemde ontwikkelingen en of de huidige Basisvoorziening daarop is toegerust. Dit doen we aan de hand van de bouwstenen voor de provincie uit hoofdstuk 4 en de belangrijkste ondersteuningsbehoeftes van de afnemers uit hoofdstuk 5.

Als gezegd in de inleiding: de tweedelijns ondersteuning cultuurparticipatie en -educatie van de Basisvoorziening is gericht op het verbeteren van de kwaliteit, het waarborgen van regionale spreiding en het vergroten van de toegankelijkheid tot cultuur. Op alle onderdelen is blijvend ondersteuning nodig, al zien we dat met name de laatstgenoemde pijler onder druk staat en aandacht behoeft. Er zijn grofweg drie vormen van ondersteuning nodig: bieden van cofinanciering & subsidiebegeleiding, bevorderen van samenwerking en versterken van talentontwikkeling en -ondersteuning.

Het huidige onderzoek toont aan dat het (culturele) veld, de samenwerkingspartners en afnemers van de Basisvoorziening de samenwerking met de Basisvoorziening voor cultuurparticipatie en -educatie als positief ervaren. De ondersteuning door de Basisvoorziening sluit goed aan bij de huidige behoeften en lijkt dit in de nabije toekomst te blijven doen. We zien dit bijvoorbeeld met name terug bij talentontwikkeling en -ondersteuning. **Een onderwerp waar een grote behoefte bestaat en de instellingen in de Basisvoorziening veel op inzetten.**

Desondanks zien we ontwikkelingen op het (culturele) veld afkomen die de ondersteuningsvraag richting de Basisvoorziening zullen verbreden en vergroten.

De druk op gemeentelijke en culturele budgetten neemt toe en de integratie van cultuur in domeinen zoals (jeugd)zorg en welzijn vraagt om uitgebreide ondersteuning en kennisdeling. Traditionele structuren van cultuurbeoefening en -educatie wijken voor flexibele collectieven, mede door digitalisering en demografische diversiteit.

Dit rapport concludeert dat, hoewel de huidige ondersteuningsstructuur van de Basisvoorziening voldoet, aanpassingen noodzakelijk zullen zijn om te blijven voldoen aan de evoluerende behoeften van het (culturele) veld. Op basis van de ontwikkelingen voortkomend uit het onderzoek en de resultaten van de enquête komen we tot een aantal aanbevelingen voor een toekomstbestendige Basisvoorziening. Eerst zullen we kort stilstaan bij de randvoorwaarden.

Randvoorwaarden voor de Basisvoorziening

Net als de rest van het culturele veld hebben de instellingen in de Basisvoorziening te kampen met oplopende kosten en een krappe arbeidsmarkt. Zeker gezien de kleine formatie van sommige instellingen van de Basisvoorziening kan dit laatste punt een knelpunt zijn in de toekomst. Met dit onderzoek kunnen we geen uitspraken doen over de huidige financiële of organisatorische robuustheid van de instellingen. Wel concluderen we dat beide onderwerpen onderdeel moeten zijn van een doorlopend gesprek met de provincie om de taken van de Basisvoorziening ook in de toekomst te borgen.

Bieden van cofinanciering & subsidiebegeleiding

Financieringsstromen (nieuw en oud) voor culturele organisaties zijn en blijven een belangrijk onderdeel van de dagelijkse praktijk. Dit speelt over de hele breedte van de keten en binnen alle disciplines. Deze vorm van ondersteuning is tegelijkertijd arbeidsintensief en vraagt vaak een lange adem. Dit zet een flinke druk op de capaciteit van de relatief kleine organisaties binnen de Basisvoorziening. Een overzicht van de provinciale en landelijke subsidies en fondsen kan daarbij helpen.

Ook juichen we het binnen deze vorm van ondersteuning in ieder geval toe het Themafonds Cultuurparticipatie door te ontwikkelen.

Doorontwikkelen van de pilot Themafonds Cultuurparticipatie

In het kader van het stimuleren van cultuureducatie en -participatie en het bereiken van een breder publiek en meer professionalisering wordt het Themafonds Cultuurparticipatie doorontwikkeld. Deze pilot is een samenwerkingsinitiatief tussen de provincie, het Cultuurfonds en Kunstgebouw. Het fonds richt zich specifiek op het subsidiëren van projecten die nieuw of ander publiek aantrekken en de professionalisering binnen de culturele sector bevorderen. Door middel van deze financieringsmogelijkheid worden culturele instellingen en kunstenaars ondersteund in hun streven naar innovatie en verbreding van hun publieksbereik. Deze aanpak beoogt niet alleen de versterking van de culturele infrastructuur, maar draagt ook bij aan een inclusievere deelname aan cultuur. In de volgende fase van de pilot kan worden geëvalueerd welke projecten succesvol zijn geweest in het bereiken van deze doelen en op basis daarvan verdere aanpassingen en uitbreidingen van het fonds worden gedaan, bijvoorbeeld meer aandacht voor talentontwikkeling.

Bevorderen van samenwerking op thema's

De samenwerking tussen het culturele veld en de Basisvoorziening voor cultuurparticipatie en -educatie wordt als zeer positief ervaren, en de huidige ondersteuning sluit goed aan bij de behoefte. Dit lijkt ook in de nabije toekomst het geval te blijven. De instellingen binnen de Basisvoorziening werken vanuit hun eigen expertise. Tegelijkertijd zien wij trends die voor het gehele culturele veld gelden. Veranderingen die een bredere en grotere ondersteuningsvraag met zich meebrengen, **bijvoorbeeld door de groeiende inzet van cultuur binnen andere domeinen**, zoals (jeugd)zorg en welzijn, vergroten de vraag naar ondersteuning en kennisdeling. Daarnaast verandert de aard van het veld zelf: **traditionele verenigingsstructuren maken plaats voor flexibeler georganiseerde collectieven, mede gedreven door digitalisering en een diverse demografie**. Deze trends leiden tot een verwachte brede en meer diverse vraag richting de Basisvoorziening. De Basisvoorziening voldoet op dit moment in de behoeften van het veld. Gezien de ontwikkelingen valt op termijn een grotere inzet te verwachten op met name kennisdeling en netwerkvorming, algemeen en voor gemeenten en niet culturele organisaties specifiek.

Als we de conclusies van dit onderzoek afpellen maken we een aantal dingen op. Het culturele veld is in verandering, dit is ook van invloed op cultuureducatie en -participatie. Het valt te verwachten dat de ondersteuningsvraag uit het veld breder wordt en op sommige gebieden toeneemt. Daarnaast

concluderen wij op basis van de enquête dat het veld (samenwerkingspartners en afnemers van de Basisvoorziening) tevreden is met de huidige ondersteuningsstructuur en de ondersteuning voldoet aan de huidige (en nabije) behoeften. Er is momenteel geen dringende reden om te concluderen dat de Basisvoorziening tekortschiet, wel concluderen we een sterke behoefte aan structurele partners en netwerkvorming.

De situatie ongewijzigd laten heeft met andere woorden op korte termijn geen directe negatieve gevolgen. Er bestaat echter het risico dat de huidige inhoudelijke focus van de Basisvoorziening uiteindelijk niet meer aansluit bij de ontwikkelingen, iets wat men liever voor blijft. Door de veranderingen binnen het veld kan het ook gebeuren dat de diverse kennis en netwerken van de instellingen binnen de basisvoorziening steeds verder uit elkaar gaan lopen. Het is de vraag of de verspreide expertise nu optimaal wordt ingezet. Het is waardevol om te onderzoeken of op bepaalde onderwerpen meer samenwerking of bundeling van taken mogelijk is, zodat er efficiënter kan worden gewerkt en beter kan worden ingespeeld op de veranderende behoeften.

Meer samenwerking in netwerkvorming, kennisdeling en trainingen.

De behoefte aan expertisebevordering in het veld blijft groeien, vooral op onderwerpen zoals cultuurdeelname in samenwerking met welzijn, digitalisering in cultuurparticipatie en -educatie en het bereiken van nieuwe doelgroepen binnen het informele circuit van cultuurparticipatie. Om blijvend aan deze behoefte te voldoen, is het van belang om kennis en netwerken te bundelen. Op deze thema's kan (meer) de samenwerking worden opgezocht door de instellingen in de Basisvoorziening op het gebied van netwerkvorming en kennisuitwisseling. Voordeel is dat de losse netwerken van de instellingen in de Basisvoorziening worden gebundeld en zij kunnen bijdragen uit hun specifieke (domein)kennis. Voor culturele instellingen is samenwerking op het gebied van kennisdeling wenselijk op de volgende thema's:

- 🕒 Training en handreikingen in digitalisering in cultuurparticipatie- en educatie.
- 🕒 Best practices delen in samenwerking tussen welzijn en culturele organisaties.
- 🕒 Advies in aanbod en communicatie binnen cultuurparticipatie passend bij het informele circuit.

Eén loket in de provincie voor gemeenten en maatschappelijke en welzijnsorganisaties

Veel cultuurparticipatie en -educatie initiatieven zijn gebaat bij samenwerking met andere domeinen, zoals zorg, welzijn, onderwijs en sport. De provincie kan hier een rol in spelen door het organiseren van een provinciaal cultuurplatform - eventueel belegd bij één van de instellingen in de Basisvoorziening - waarin gemeenten, culturele instellingen en maatschappelijke organisaties samenkomen om ervaringen uit te wisselen en strategieën te ontwikkelen. Om zo de maatschappelijke meerwaarde van cultuur nog meer te benutten. Denk hierbij aan een samenwerking met bestaande netwerkorganisaties, zoals de provinciale steuninstellingen voor cultuureducatie en amateurkunst, maar ook bibliotheken, kunstencentra en centra voor maatschappelijke ontwikkeling. Dit platform kan bovendien helpen om kennis over financieringsmogelijkheden te verspreiden en partijen met elkaar in contact brengen. Een platform dat fungeert als vraagbaak en loket voor gemeenten en maatschappelijke organisaties, bijdraagt aan het verzamelen en monitoren van data over het culturele veld en tevens zorg draagt voor kennisdeling

en netwerkvorming. De (overige) instellingen blijven bijdragen met hun vakspecifieke kennis en richten zich steeds meer op het verspreiden van aanbod en (met name) talentontwikkeling, terwijl de directe coördinatie aan gemeenten en andere organisaties via de centrale ondersteuningsinstelling loopt.

Bijlage 1 - Onderzoeksaanpak

In deze bijlage puntsgewijs de aanpak van het onderzoek en de methodes van dataverzameling.

Documentenstudie:

- ⦿ Analyseren van bestaande studies en rapporten van organisaties zoals VNG, Boekmanstichting, en LKCA.
- ⦿ Bestuderen van relevante provinciale beleidskaders en demografische gegevens.
- ⦿ Verzamelen van visiedocumenten en jaarstukken van instellingen betrokken bij cultuurparticipatie.
- ⦿ Resultaat is een overzicht van maatschappelijke en culturele ontwikkelingen binnen cultuurparticipatie in Zuid-Holland.

Zeven interviews:

- ⦿ Interviews met organisaties zoals LKCA en het Fonds Cultuurparticipatie over ontwikkelingen in cultuurparticipatie.
- ⦿ Gesprekken met instellingen van de Basisvoorziening cultuurparticipatie over hun reactie op ontwikkelingen en toekomstige plannen.
- ⦿ Interview met de Gedeputeerde over de rol van de provincie en visie op samenwerking binnen cultuurparticipatie.

Analyse bevindingen en tussennotitie:

- ⦿ Analyseren van de verzamelde informatie.
- ⦿ Opstellen van een tussennotitie met bevindingen over maatschappelijke ontwikkelingen en beleidsconsequenties.
- ⦿ Voorleggen van de tussennotitie aan de opdrachtgever en instellingen voor feedback.

Enquête onder afnemers en samenwerkingspartners:

- ⦿ Uitvoeren van een behoefte-onderzoek onder afnemers zoals gemeenten en culturele instellingen.
- ⦿ Verzamelen van informatie over huidige uitdagingen en dienstverlening van de Basisvoorziening.
- ⦿ Inzetten van de enquêteresultaten voor het aanscherpen van activiteiten en het informeren van provinciaal beleid.

Bijlage 2 - Bibliografie

- Berenschot. (2022). *Op weg naar herpositionering Visie van Berenschot op de rol van de provincies in het culturele bestel*. Utrecht: Berenschot.
- BMC. (2021). *Revitalisering van de amateurkunst*. Amersfoort: BMC.
- Boekmanstichting. (2024, november 30). *Regionale cultuurindex*. Opgehaald van Boekman.nl:
<https://www.boekman.nl/regionale-cultuurindex/pijlers/participatie/Kunstgebouw>.
- Kunstgebouw. (2024). *Meerjarenbeleidsplan 2025-2030*. Rijswijk: Kunstgebouw.
- LKCA. (2023). *Provinciaal cultuureducatie- en cultuurparticipatiebeleid: een analyse naar de provinciale rolopvatting in het cultureel bestel*. Utrecht: LKCA.
- Provincie Zuid-Holland. (2024, november 30). *Beleidskeuzes*. Opgehaald van
<https://omgevingsbeleid.zuid-holland.nl/omgevingsvisie/beleidskeuzes/065f50ff-41c0-4c9f-9c7d-460ccb9a8163>
- van Bijnen, M. (2024, juni 18). GS brief aan Provinciale Staten. (*PZH-2024-854643833 DOS-2024-0002453*). Den Haag: Provincie Zuid-Holland. Opgeroepen op november 27, 2024
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2024). *Samen cultuur borgen*. Den Haag: VNG.
- Zuid-Holland. (2024). *Beleidsevaluatie ambitie 4.3*. Zuid-Holland.
- Zuid-Holland. (2024, november 30). *Omgevingsvisie Zuid-Holland*. Opgehaald van Overheid.nl:
https://lokaleregelgeving-eto.overheid.nl/CVDR758406/3#div_o_2_div_o_7

Bijlage 3 -Tabellen demografische gegevens

Tabel B3.1 Aantal inwoners

	Inwoners 2024	Inwoners 2025	Inwoners 2030	Inwoners 2035	Inwoners 2040	Inwoners 2045	Inwoners 2050	Huishoudens 2024	Huishoudens 2035	Huishoudens 2050	% 2024 - 2035	% 2035 - 2050
Provincie Zuid-Holland	3840460	3869400	4016200	4133700	4230000	4308600	4377200	1803209	2020062	2152807	12%	7%

Tabel B3.2 Geslacht en leeftijd

	Inwoners	Mannen	Vrouwen	17 of jonger	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66 of ouder
Provincie Zuid-Holland	3840460	1901116	1939344	733659	407500	535645	491660	497417	491260	683319

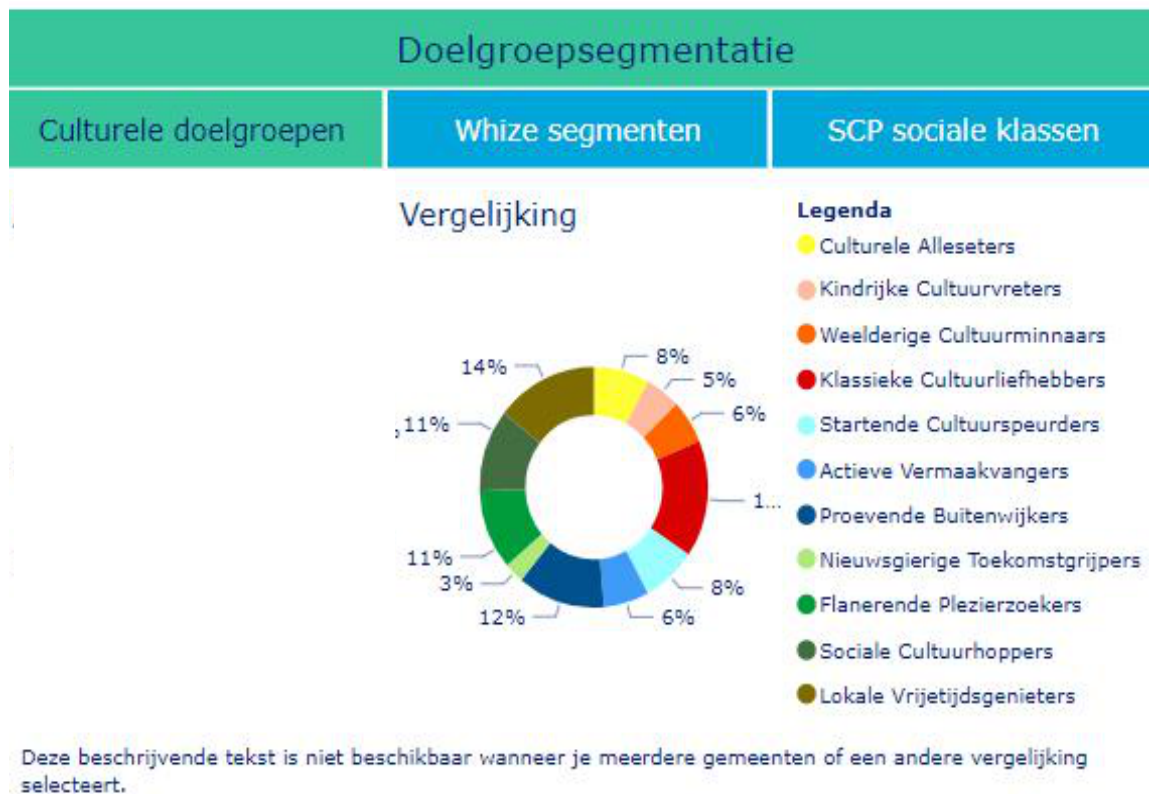
Tabel B3.3 Huishoudens en migratie achtergrond

Huishoudens				Migratieachtergrond *1 januari 2022 meest recente cijfers						
Totaal huishoudens	Eenpersoons- huishoudens	Meerpersoons- huishoudens zonder kinderen	Meerpersoons- huishoudens met kinderen	Nederlandse achtergrond	Westerse migratie- achtergrond	Marokko	(voormalige) Nederlandse Antillen, Aruba	Suriname	Turkije	Overig niet- westerse migratieachtergron d
1803209	746987	474579	581643	2464270	463385	133714	76107	153996	142085	320387

Tabel B3.4 Opleidingsniveau

Opleidingsniveau	*1 januari 2022 meest recente (voorlopige) cijfers			
Basisonderwijs	Vmbo, havo-, vwo- onderbouw, mbo1	Havo, vwo, mbo2- 4	Hbo-, wo- bachelor	Hbo-, wo-master, doctor
374973	681512	1555615	742168	486362

Figuur B3.1 Doelgroepen model Zuid

Bron: Het [Culturele Doelgroepenmodel](#) is een segmentatiemethode speciaal voor de culturele sector en geeft onder meer inzicht in levensfase, demografie, socio-economische kenmerken, media- en internetgebruik en (culturele) interesses en gedrag van huidig publiek en/of (potentiële) doelgroepen. Het model is gebaseerd op [Whize-segmentatie](#) en doorontwikkeld voor gebruik in de cultuursector door [Rotterdam Festivals](#). Via de door het Ministerie van OCW geïnitieerde Taskforce Publieksdata wordt deze manier van werken nu steeds verder door het land verspreid.

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 410
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl
KvK 33176766
www.dsp-groep.nl

DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek, advies en management, gevestigd aan de IJ-oeveren in Amsterdam. Sinds de oprichting van het bureau in 1984 werken wij veelvuldig in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook voor maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Het bureau bestaat uit 40 medewerkers en een groot aantal freelancers.

Dienstverlening

Onze inzet is vooral gericht op het ondersteunen van opdrachtgevers bij het aanpakken van complexe beleidsvraagstukken binnen de samenleving. We richten ons daarbij met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van zo'n vraagstuk. In dit kader kunnen we bijvoorbeeld een onderzoek doen, een registratie- of monitorsysteem ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of (tijdelijk) het management van een project of organisatie voeren.

Expertise

Onze focus richt zich met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van een vraagstuk. Wij hebben o.a. expertise op het gebied van transitie in het sociaal domein, kwetsbare groepen in de samenleving, openbare orde & veiligheid, wonen, jeugd, sport & cultuur.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.

[Typ hier]

